

Theologia Scholastica Secundum Viam Et Doctrinam D. Thomæ Aquinatis, Doctoris Angelici

In Celebri Archiepiscopali Benedictina Universitate Salisburgensi, methodo
& norma ibidem usitata publicè tradita, & in IV. Tomos digesta ; Qvorvm
Primvs Tractat De Deo Vno Et Trino, Deq[ue] Creatura Angelica ...

Mezger, Paul

Augustæ Vindelicorum, 1695

Articulus III. An melior sit conditio possidentis extra materiam justitiæ?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74152](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74152)

tionem addit: *Quia iudex pronuntiando sententiam non confert jus in conscientia, sed solum explicat, quamvis pars habeat jus.* Et est sane tam contra communem doctrinam Auth. quam praxin fidelium, ut quis post sententiam in iudicio & foro externo pro se obtentam, remque, de cuius proprietate est dubius, sibi ob meliorem possessionis conditionem adjudicatum, nihilominus debeat & teneatur in conscientia sese re ad iudicium abdicare, eamque vel cum colligante vel pauperibus dividere: quod tamen manifestè sequitur ex opinione Fagnani: non enim in foro conscientie possessori suffragatur illa regula, quod in dubio melior sit conditio possidentis, sed iudicè sequenda est illa: In dubiis tutior pars est eligenda: cum ergo tutius sit rem dubiam dimittere sine periculo peccati, quam retinere cum periculo peccati, etiam post sententiam iudicis, res possessa foret dimittenda à dubio domino.

Nec videtur satis consequenter loqui prædictus Author, cum seq. n. 227. ubi concessit, quod possit aliquis sequi opinionem probabiliorē etiam minus tutam, hanc causam subiungit: quia tunc nullo modo versamur in dubio, sed fleximur ad illud extremum, quod probabilius iudicamus, & sumus moraliter certi, nam & opinio vehementer pro certitudine habetur, &c. Sacri quoque Canones non ardeant ad electionem sententiarum opinionis, nisi cum res dubia est, ut contingit, cum quis iudicat, utramque opinionem æquè probabilem. Ita prædictus Author, Subsumo: sed is, qui pro se habet jus possessionis, habet pro se opinionem probabiliorē; nam legitima possessio, quæ suâ naturâ est complementum & signum dominii, est magnum argumentum pro alterutro rei dominio; ergo tunc poterit seposito dubio habere vehementer opinionem, quod res sit sua, neque in conscientia ardebitur per SS. Canones ad electionem securioris opinionis; quippe cum pro utraque parte non stet æqualis probabilitas, ob prævalentem titulum possessionis.

Inferes secundò: Si quis in inceptione possessionis speculativè dicit, num res sit sua; si ve, dubio in continuatione possessionis exorto, omittat debitam diligentiam pro assequenda veritate, eaque negligentia causam ponat, ut deinceps in veritatis notitiam venire non possit, teneri ad restitutionem rei pro quantitate dubii; siquidem ex tali dubio & negligentia constituitur possessor malæ fidei: ut cum Molina tom. 3. tr. 2. disp. 722. Laymann tr. 1. c. 5. §. 3. & communi tradit Less. l. 2. c. 14.

Inferes tertio: Possessorem, antequam pro assequenda veritate debitam diligentiam adhibuit, teneri ab usu & alienatione rei possessæ abstinere; nisi fortè sit paratus pretium illius usus deducis expensis domino compensanti, qui rationabiliter de tali usu invitus esse non potest, restituere, ut habet Vasquez 1. 2. q. 66. c. 7. Retinebit tamen licitè rem possessam, quamdiu durat veritatis investigatio, per modum depositarii: sic enim utiliter gerit negotium domini, qui proinde ad talem retentionem invitus esse non potest. Si verò post debitam diligentiam adhibitam dubium vinci, & certus Dominus reperiri non possit, rem possessam non modò licitè retinebit, sed etiam alienabit, & utetur pro libitu; cum aliqui legitima possessio ipsi non tantum foret inutilis, sed onerosa & perniciofa; cum multa sint, quæ absque detrimento diu conservari non possunt. Tenebitur tamen venditor rei dubiæ, emptorem admonere de dubio, quando est periculum, ne certus ei Dominus compareat; ex tali quippe dubio res efficitur periculo restitutionis obnoxia, adeoque vitiosa, & minori pretio æstimabilis, veluti tradunt Molina loc. cit. & Sair. Clav. Reg. l. 10. tract. 2. c. 29. quod si possessio est nullius, res est dividenda inter dubitantes juxta proportionem dicitur, aut si sit indivisibilis, uni adjudicanda cum obligatione, ut aliis ex inde satisfiat. Ut habent Less. l. 2. c. 6. dub. 3. Hideson. Cæsaraug. disp. 209. dub. 5.

ARTICULUS III.

An melior sit conditio possidentis extra materiam iustitiæ?

SUMMARIUM.

1. *Varie rationes pro sententia negativa.*
2. *Argumenta Prosperi Fagnani.*
3. *Obijciunt absurditas litigii de possessione inter DEUM & hominem.*
4. *Alia quedam absurda.*
5. *Authoritas SS. Canonum & D. Augustini.*
6. *Lex Divina alicui non obligat nisi mediante conscientia.*
7. *Exponitur iudicium ac forum conscientie.*
8. *Ejusque analogia cum foro externo.*
9. *Quomodo vox possessionis rectè applicetur libertati & innocentie?*
10. *Statuitur sententia tribuens locum possessioni, tam intra, quam extra materiam iustitiæ.*
11. *Offenditur identitas rationis intra & extra materiam iustitiæ.*
12. *Ex æquitate naturali derivata.*
13. *Prima regula cognoscendi, pro quo stet possessio.*
R. P. Mezg. Theol. Schol. Tom. II.
14. *Altera regula pro dubio facti.*
15. *Corollaria ex hinc deducta.*
16. *Possessio accipitur strictiori & latiori sensu.*
17. *Pars, pro qua fiat possessio, non est minus intus adversative.*
18. *In instanti usus rationis tenetur servare præcepta, quæ sunt debite intimata.*
19. *Jura Loquentia de possessione rectè extenduntur ad forum internum.*
20. *Idem est allegare præsumptionem ac possessionem innocentia.*
21. *Exponitur authoritas, & mens D. Thomæ.*
22. *Offenditur, absurditates à Fagnano objectas falli in supposito.*

§. I.

Fundamenta sententiæ negantis.

Sententiam negantem tucntur & acriter propugnant

Q 2

pugnant poss. Valquez, Saïrum, Salas, Vincent. Baron. Fagnanus in c. *ne innitatis* à n. 191. Mercorus part. 2. a. 29. Gonet in dissert. de opinione prob. a. 5. eorumque fundamenta sunt à ratione, primò: Possessio est de rebus, quarum haberi potest dominium, sed res, quarum haberi potest dominium, pertinent ad materiam justitiæ: ergo etiam possessio pertinet ad materiam justitiæ. Secundò: Vera possessio fundatur in vero jure: sed jus continetur intra objectum justitiæ: ergo etiam possessio. Tertio: Ideo in materia justitiæ melior est conditio possidentis, quia in dubio possessor præsumitur esse verus dominus, nam ut plurimum, qui rem suam alienat, solet eam tradere, & verum dominium in ejus possessionem immittere: unde, si quis rem possidet, signum est, eandem non fuisse alienatam: atqui in aliarum virtutum v. g. religionis, temperantiæ materiâ possessio non facit præsumptionem pro parte, quæ possidet, cum non sit ibi signum alicujus juris & domini: ergo tunc possessio non facit meliorem conditionem possidentis.

2. Oppugnat secundò favorem possessionis pluribus argumentis Prosper Fagnanus d. loc. Prætor, inquit, tuetur possessorem in interdico, *ut possidetis*, vel *retinenda*, ne in sua possessione turbetur à litigatore l. 1. in princip. ff. *ut possidetis*. Vel cum duo contendunt de possessione. Bar. in d. l. §. *hujus autem interditi*: ergò solum habet locum in materia justitiæ, quæ est ad alterum, non in aliis virtutibus, quæ sunt in ordine ad se ipsum, quia nemo à se ipso turbatur, aut secum litigat. n. 194.

Secundò non est auditum apud Jurisconsultos, ut in criminalibus allegaverint possessionem: ergo multò ineptius allegaverint in foro conscientiæ, n. 205. Imò, quæ pertinent ad illam regulam de favore possessionis, nullatenus verificantur in foro conscientiæ, sed in materia justitiæ, & in foro fori duntaxat, ac propterea in dubio tenetur quis sequi partem tutiorem tantummodo in foro penitentiali, vel quasi penitentiali, &c. n. 196.

Tertio: Idcirco magnum est discrimen inter judicium forense, & judicium conscientiæ; in illo nemo debet condemnari, nisi appareant manifesta indicia de malicia alicujus: *At verò circa seipsum homo debet dubia interpretari in pejorem partem secundum illud Job. 9. Verebar omnia opera mea, eò quòd cum debemus nostris malis adhibere medium, expedit ad hoc, ut securius remedium opponatur, ut supponatur id, quòd est deterius*, ut habet D. Th. in 2. 2. q. 60. a. 4. Ita n. 199.

Quartò: Pro certa lege stat possessio: sed est certa lex juris Divini naturalis, quo prohibemur nos exponere periculo offendendi DEUM: ergo pro ista lege stat possessio: sed quoties est dubium, ex parte minus tuta est periculum offendendi DEUM: ergo tunc semper est possessio pro lege verante susceptionem talis periculi.

Quintò: Tunc stat possessio pro DEO & lege, quando in ipso instanti, in quo homo incipit habere usum rationis, & esse doli capax, reperitur ligatus nexu obligationis servandi præcepta Divinæ legis, & consequenter non se committendi periculo illius legis violandæ: sed hoc fit: ergo.

Sextò. Sicut ex duobus malis, quorum unum necessariò est eligendum, minus eligere debemus, ita ex duobus objectis, quorum unum certò non est peccatum, alterum verò dubium, an sit peccatum, eligendum est illud, quòd certò non est peccatum. Et ideo illa regula, in dubiis ratio pars est eligenda, fundatur in jure Divino naturali prohibente periculum peccati.

Adducit præterea tertio varias opposita sententiæ absurditates, ut vocat, & ineptias: etiam si admitteretur ista possessio, tamen non esset illi pro libertate, sed pro obligatione, quia primò de possessione ageretur inter DEUM & hominem, & quis inter utrumque erit iudex? & quomodo succurreretur DEO succumbenti?

Secundò. Regula de possessione locum habet, cum partium jura sunt obscura, ac quomodo potest aliquid esse obscurum ex parte DEI, cui omnia sunt plana & aperta? c. *Deus omnipotens*, 2. q. 1.

Tertio: Possessio titulata quantumcumque junior præfertur non titulata, quia magis est justificata per punctum rationis: c. *licet constam de probat.* possessio autem ex parte DEI est antiquior, semper conjuncta cum titulo iusto, & bona fide: quia *Domini est terra, & plenitudo ejus*, Psal. 23. quomodo igitur homo possessionem allegabit contra DEUM?

Quartò. Illa regula non obtinet, nisi cum jura utrinque paria sunt. l. *in pari causa*. ff. de R. I. c. *in pari*. eodem in 6. sed impossibile est, ut sit par causa inter DEUM præcipientem, & libertatem hominis, cum nemo possit ipsius resistere voluntati. Genes. 30.

Quintò. Interdictum *retinende* non datur contra supremum Superiorem. Menoch. de *reim. q. 2.* & quis DEO superior?

Sextò. Datur vero possessori quantumcumque injusto, quia etiam prædo est in sua possessione manu tenendus. c. *in litteris cum materia de ressit spoliati. l. res alienas. C. de rei vendit.* Poteritne verò cadere in mentem hominis, ut quis contra DEUM sit manu tenendus in possessione peccati mortalis? Hæc ferè Fagnanus n. 205.

Alia tandem absurda videntur sequi ex hac sententia. Primò: Quòd sit licitum operari cum conscientia absolute dubia, quòd est contra manifestum SS. Canonum testimonium, & unanimum Theologorum & Canonistarum sententiam, inquit cit. Fagnan. Secundò: Illud celeberrimum præceptum, quòd in dubiis tutior pars sit amplectenda, exponeretur Inutilis, cum vix unquam daretur casus, in quo quitereretur eligere partem tutiorem. Tertio: Ex hac sententia & ratione fiunt plures inconvenientes decisiones plurimarum gravissimarum questionum, ut quòd voti dubius non teneatur voto; quòd dubius de excommunicatione, non teneatur se gerere pro excommunicato; dubius de reservatione possit absolvere; dubius de commissione peccati possit illud reticere; dubius de media nocte Jovis possit carnes comedere, &c.

Potissimum verò fundamentum negandi extensionem possessionis extra materiam justitiæ petitur ex doctrina SS. Canonum, ubi pro variis decisionibus in dubio tam juris quam facti tradi-

tur & adhibetur relicto favore possessionis illa regula: quod in dubiis debemus eligere partem tutiorem. Sic Primò: in c. Ad audientiam de homicid. cum dubitaretur, an quidam ex occasione vulneris decessisset, statuitur, ut presbyter, qui vulnus infixerat, non ministraret in SS. Ordinibus, cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem.

Similiter secundò, in c. Significasti x8. eod. in dubio homicid. dicitur, quod tanquam homicida debet haberi sacerdos, & à sacerdotali officio abstinere: Cum in hoc casu cessare sit tutius, quam temerè celebrare: pro eo, quod in altero nullo, in reliquo verò magnum periculum timeatur.

Et tertio in c. Peritio penult. eodem, Sacerdoti de homicidio dubitanti præcipitur, ut à ministerio altaris reverenter abstinere, cum sit consultius, in hujusmodi dubio abstinere, quam temerè celebrare.

Quartò: in c. illud. de Cler. excomm. deciditur, Episcopum, qui solà famâ se noverat excommunicatum & de sententia contra se lata dubitabat, debuisse se potius abstinere, quam Sacramenta Ecclesiastica pertrahere, quia in dubiis via est tutior eligenda.

Quintò. In cap. Juvenis. de Spons. & Matr. Pontifex dissolvit matrimonium juvenis inicum cum consobrina illius puellæ, quam prius septennem duxerat, addita ratione: Quia in his, qua dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus.

Sextò. In c. Inquisitioni, 44. de sent. excomm. conjunx dubitans de impedimento conjugii permittitur reddere, & prohibetur exigere debitum matrimoniale.

Septimò. In Clement. Exivi, §. item quia. de verborum significatione. Clemens V. motà quæstione, & dubio juris à Fratribus Ordinis Minorum, utrum ad omnia illa, quæ verbis præceptivis in sua Regula continentur, tanquam de præcepto teneantur? in Concilio Viennensi ita respondit:

Attendentes, quod in his, qua anima salutem respiciunt, ad vitandos graves remorsus conscientie, pars securior est tenenda &c. expedit, quod ad ea, sicut ad equipollentia præceptis se noverint obligari, qua hic inferius annotantur: ergo non obstant possessione innocentie, quam in primis 4. casibus presbyteri & Episcopus legare poterant, vel possessione matrimonii, quæ stabat in 5. & 6. casu, vel possessione libertatis, quam prætereundere poterant Religiosi D. Francisci, voluit Sum. Pontif. etiam contra possessionem sequendam esse illam regulam, in dubiis tutior pars est eligenda.

Accedit octavò Authoritas D. Augustini c. signis, de penit. dist. 7. dicentis: Tene certum, dimittite incertum. Sed pars tutior est certa, minus tuta incerta de violatione legis: ergo relicto favore propriæ libertatis hæc relinquenda, illa est eligenda. Hæc sunt potissima, quæ reperire potui, fundamenta sententiæ negantis, quibus hoc epiphonema superaddit præcitat Fagnanus: Ineptissima est hæc contentio de prioritate possessionis inter DEUM & hominem, & ideo nihil obstat regula SS. Canonum de optione partu tutoris.

§. II.

Fundamenta prænotanda pro sententia affirmante.

UT sententia affirmans bene intelligatur, prænotandum est primò ex jam dictis; quod, licet honestas operationis moralis principaliter pendeat & reguletur ab æterna DEI lege, proxima tamen regula & immediata lex sit lex & regula conscientie, ita quidem, ut voluntas seu potentia cæca nullatenus ab ulla lege actu obligari possit, nisi quatenus ipsius obligatio à conscientia proponitur & intimatur voluntati: unde si obligatio per judicium conscientie proponatur certa, certa erit, si representetur dubia, erit dubia: parum enim refert ad honestatem operationis, quid lex ipsa in se jubeat, nisi debite sit operanti per conscientie dictamen promulgata: Hinc in omni Theologorum doctrina ex D. Aug. & D. Th. deducta dantur infideles negativi, & hæretici materiales; quia, licet fides omnibus ad ultis non tantum sit de necessitate præcepti, sed quoque aliquos articulos etiam de necessitate medii, tamen defectu sufficientis notitie & promulgationis ex parte conscientie, aliqui coram fidei inculpate ignorant, suntque infideles negativi: aliqui nonnullos fidei articulos ad salutem non tam explicitè necessarios inculpate nesciunt, vel non credunt, suntque hæretici materiales.

Ex hoc notandum secundò. Cum vis proxima declarandi & imponendi obligationem voluntati resideat in conscientia, hinc merito, per analogiam ad judicem externum, conscientiam dici judicem nostrarum actionum, ipsius consultationem & sententiam rectè appellari forum, judicium, tribunal internum: quia, sicut in foro externo Judex, cognito delicto & sufficienter probato per actorem, reum obligat ad certam pœnam, ita conscientia in foro interno ex sufficienti cognitione legis voluntatem obligat ad culpam. Unde ulterius sequitur, quod, sicut, actore non probante contra innocentiam rei, merito reus à judice absolvitur, & tamdiu præsumitur innocens, donec probetur nocens, ita quamdiu non sufficienter probatur obligatio legis contra libertatem voluntatis, tam diu conscientia rectè judicet pro libertate voluntatis: quia, sicut homo jure naturæ possidet suam innocentiam, h. e. [quicquid sit de termino possessionis] habet æquam prætensionem ut pro innocenti habeatur, quamdiu illa prætensio contrario delicto non eliditur; ita non minus ex parte voluntatis possidet libertatem, h. e. habet æquam prætensionem liberè ponendi vel omitendi operationem absque imputatione ad culpam, quamdiu per contrariam obligationem illa libertas ad positionem vel omissionem actus non restringitur. Præterea sicut in dubio delicti possessio innocentie prævalet, nec ad innocentem pœnâ damnandum satis est, delictum à parte rei fuisse commissum, & aliis cognitum, sed requiritur, ut ipsi judici sententiam ferenti sit legitime notum; ita pariter ad auferendam voluntati liberam operandi facultatem non sufficit, obligationem legis esse à parte rei, eamque à DEO vel Angelis cognosci; sed necesse est, eam in conscientie judicio esse cognitam; cum in hac causa ipse DEUS potestatem judicandi conscientie commiserit, veluti in conscientia invincibiliter erronea ad oculum patet, ut rectè expendit Gabriel Beatus de consc. dubia,

bia, q. 18. quæ omnia sanè sunt tam clara, ut probatione non egeant.

8. Notandum tertio: Quemadmodum in iudicio externo iudex inter reum & actorem medius, utriusque partis momenta expendit; sic in interno iudicio, quod practicè consultatione peragitur, diversas notitias seu partes litigantes in dubio sibi invicem opponi, quarum una præterdit voluntatis nativam libertatem, altera legis obligationem, v. g. dubitas dubio facti num 21. ætatis annum expleveris, & ex consequenti etiam dubio juris, num lege jejunii tenearis? adest ex una parte notitia libertatis, quæ præterdit voluntatem lege jejunii hæctenus solutam, & in hac possessione libertatis imperturbatam; ex altera parte adest alia notitia intellectus proponens legem jejunii ætate competente servandam. Has inter confligentes notitias prudens ratio seu iudex, arbitra, & dictatrix operum utriusque partis momenta & argumenta expendit, perque ultimam conscientiam sententiam dubium practicè tollit, ac vel in favorem legis obligantis, vel favorem libertatis, juxta naturalis, ac Divini luminis instinctum litem decidit, ut mirer summopere, mirari viros doctos, & explodere istud conscientie iudicium, quo de obligatione legis, & retentione libertatis disceptatur, quasi sit iudicium sine iudice, in quo DEUS actoris, homo rei partes subeat, suæque possessionis obtentu jus Divinum elidat, an eludat? Non ita crudè loquuntur, & sentiunt viri doctissimi: DEUM iudicem & Auctorem omnium adorant & venerantur, actorem non expetunt, coram quo *non iustificabitur omnis vivens*. neque ipsi de suo iure litem movent, cuius si adfit sufficiens notitia, omnes colla submittunt, & suavi iugo suam subijciunt libertatem: sed hoc demum volunt, quòd, cum sciant, non minùs ipsam agendi libertatem, quàm legis obligationem à DEO esse, in dubio, an libertati naturaliter possessæ prævaleat legis obligatio, in fluctuantis utrinque rationis consilio, aut iudicio, prudens conscientia, imò DEUS per conscientiam tanquam substitutum iudicem sententiam ferat, & regulas honestæ operationis definiat. Hinc

9. Notandum quartò: Nomen possessionis latiori sensu, appositè tamen accipi à sententiæ affirmantis Authoribus, & transferri ad possessionem innocentie & libertatis. Scimus ab initio possessionem à pedum positione dictam à Civilibus in rebus solum corporeis agnitam, sed ob paritatem rationis à Canonistis, fatente Fagnano, rebus etiam & iuribus incorporeis applicatam fuisse. Cur ob eandem rationis paritatem, imò identitatem, non liceat hanc ipsam vocem [siquidem cum Criticis de vocibus contendendum est] etiam innocentie & libertati hominis applicare? Dicitur quis esse dominus & possessor fundi, beneficij, famæ, honoris, quamdiu nullum obstat factum, jura, leges, quæ dominium aut possessionem istam infirmant; teneat quippe hæc omnia tanquam sua, si non corporis, saltem animi iurisque adminiculo suffultus. Et non poterit dici Dominus & possessor innocentie, & libertatis suæ, quando illa nullò contrariò factò, vel iure infirmatur; siquidem illam penes se habet, teneat

jure naturæ contraditam? Voca, per me licet, retentionem, habitationem, idem in re sentimus, voce discrepabimus. Esto sanè, quæ circa corpoream possessionem hinc inde jura decernunt, huic, de qua loquimur, possessioni non omnia quadrent: quis nescit, in quibusdam alias esse rei corporeæ, ac incorporeæ conditiones? sunt igitur aliqua possessioni rei corporeæ propria, quod injustus possessor & prado usque ad plenior cognitionem sit manutenendus] ubi tamen ex eodem rationis lumine & dictamine naturalis æquitas tam in incorporeæ & spiritualis quàm corporeæ jura, tam in interni, quàm externi fori iudicium pariformiter derivatur, quis retet, voces, & jura possessionis corporeæ, etiam innocentie & libertati adaptari, & exinde, quid sit & æquum sit, decerni?

§ III.

Propositur Naturæ sententiæ affirmantis.

Dicit itaque præjactis hæc fundamentis affirmantis sententiæ, etiam extra materiam justitiæ huic regulæ locum esse: *in dubio melior est conditio possidentis*, ita, ut ex illa deposito dubio recta conscientia formari, & pars quæ videbatur speculative minùs tuta, in praxi tanquam tuta eligi possit: e. g. dubitas invincibiliter intra materiam temperantia, num sis obligatus lege jejunii, eò quòd nescias, utrum vigelimum primum ætatis annum expleveris, potes talem formare conscientiam: in dubio melior est conditio possidentis: sed in hoc dubio lex non est in possessione obligationis; ego sum in possessione quietæ meæ libertatis: ergo mea conditio est melior: & sic deposito dubio concludo: ergo jejuniare non obligor. Hanc sententiam in terminis tenet Navarr. Suar. Sanch. M. Jo. Martiner de Prado l. 1. q. q. moral. c. 1. q. 9. n. 3. Joan. d. S. Thoma disp. 12. a. 4. n. 8. Herinek disp. 4. q. 4. Rosmer de conscientia dubia. Celarung. disp. 209. dub. 9. referens plurimos DD.

Ratio est primò; Eadem est ratio possessionis tam extra, quàm intra materiam justitiæ, tam in foro interno, quàm externo; ergo si titulus possessionis intra materiam justitiæ, & in foro externo est sufficiens ad deponendum dubium, etiam est ad hoc sufficiens extra materiam justitiæ, & in foro interno, quod externo conformatur, quando istud ex æquitate procedens non imputatur falsæ præsumptioni. Et si in materia justitiæ potest titulus possessionis partem speculative minùs tutam, facere practicè tutam, poterit hoc ipsum extra materiam justitiæ. Antecedens probatur. Ideo intra materiam justitiæ in pari causa melior est conditio possidentis, quia possessor præter titulum juris utrinque dubium, habet pro se certum titulum possessionis, ac proinde præsumitur pro ipso; unde si re possessa privaretur, committeretur inæqualitas: sed etiam voluntas in casu legis dubiæ habet certam possessionem suæ libertatis, in casu delicti dubij habet certam possessionem suæ innocentie, & utrobique pro ipso vel libertate, vel innocentia præsumitur, donec vel inde obligatio legis, vel isthinc delictum probetur: ergo præter dubiam obligationem habet pro se certam possessionem, sicque ex dictamine

luminis naturalis, quod duplex vinculum magis stringat, quam simplex, & duplex titulus præponderet simplici, melior erit conditio voluntatis suam libertatem possidentis, & si in dubio proprietatis possessor non est spoliandus re possessa, voluntas quoque in dubio obligationis non est spolianda sua libertate.

12. Ratio est secundò: quod prædicta Regula funderur in æquitate naturali, quæ æqualiter habet locum tam extra quam intra materiam iustitiæ, in foro tam interno quam externo; dicitur quippe æquitas naturalis, quod in dubio nemo præsumi debet obligatus. gloss. in c. cum juri, de regulis juris in 6. quod causa incerta non parit certum effectum, nec proinde lex dubia, de cuius existentia, promulgatione, extensione dubitatur, certam obligationem: quod debitum incertum non exigit certam solutionem, quod factum non præsumitur, donec probeatur, quod cum partium jura sunt obscure, Reo potius est favendum, quam actori, & c. quæ omnia dictamina in hac una regula, melior est conditio possidentis, implicitè continentur. Nam da dubitantem, sitne voto obligatus, quia invincibiliter dubitat, num votum emiseric? Respondent plerumque Authores negatim: rationem rogati dicunt, quia factum non præsumitur, donec probeatur: votum est aliquod factum voventis: ergo, nisi probeatur, non præsumitur. Rursus: Lex incerta tam parum gignit certam obligationem, quam causa incerta certum effectum: sed votum dubium est lex & causa incerta: ergo. Item debitum incertum non exigit certam solutionem: sed voti dubii est incerta obligatio: ergo. Nil aliud, quam paulò post compendiosius volunt, qui dicunt: non te teneri voto dubio, quia tu es in possessione libertatis, & pro te stat præsumptio. Unde enim es in possessione, nisi quia certum est tibi competere & comperisse libertatem operandi; incertum illudne existat, quod obesse potest libertati? His: In favore libertatis est periculum peccati, ideoque ceu pars non tuta deserenda. Contrà: In materia iustitiæ non est periculum peccati formalis, si titulo possessionis rem retineas, licet illa fortè sit aliena: ergo etiam in materia Religionis & voti non peccabo, si ex titulo possessionis libertatem retineam, tamen fortè à parte rei eandem meam libertatem voto constrinxerim.

13. Dubium tamen est, unde extra materiam iustitiæ cognosci debeat, pro qua parte stet possessio, pro lege, an pro libertate? pro delicto, an pro innocentia? Duplicem viam tradit P. Rosmer de consc. dub. quarum una magis deservit in dubio juris & legis, altera in dubio facti. Prima est, attendendum esse, an constet, id, quod inducere potest obligationem, esse positum, antequam dubium sit exortum, vel non? si prius, tunc eius obligationi non derogatur per subsequens dubium, sicque possessio stat pro obligatione legis, quæ certò existere præsumitur. Si posterius, possessio stat pro libertate, cui certum onus & obligatio ex incerta causa, lege, voto, imponi non debet. E.g. dubitas de solutione voti, quod emiseric non dubitas? possessio stat pro voto, quia eius existentia antecedit tuum dubium, ac proinde teneberis implere votum: si verò dubi-

tas, num votum emiseric, possessio est pro tua libertate, quæ dubium antecedit, & tunc non teneberis ad voti solutionem.

Altera regula potissimum pro dubio facti tradita à Th. Sanch. l. 1. in decal. c. 16 n. 13, est, pro illo stare possessionem, pro quo stat juris præsumptio, quæ solet pro illo stare, qui onus probandi transfert in Adversarium. Cujus regulæ ratio est: quod ille prudenter judicat, se esse in legitima possessione rei, vel actionis alicujus, ad eoque suam conditionem esse meliorem, qui pro se habet tam verisimilem conjecturam, quæ meliori probatione non adducta, habeatur pro veritate, & sufficiat ad faciendam fidem: sed talis est præsumptio juris: ergo. Quod etiam juris præsumptio stet ex illa parte, cui non incumbit probatio, inde est, quod ipsa præsumptio habeatur pro veritate; quæ de causâ probatio seu ostensio veritatis incumbit alteri parti, quæ pro se non habet juris præsumptionem.

Unde primò dicitur quis esse in possessione suæ innocentie, donec delictum probeatur, delictum enim & defectus non presumitur, sed demonstrari debet, & affirmanti incumbit probatio l. 2. ff. de prob. Secundò in dubio editi voti, vel juramenti, vel conditi testamenti non censetur aliquis vovisse, jurasse, testamentum condidisse; nam factum in dubio non presumitur, sed demonstrari debet, ut colligitur ex l. in bello. §. facta. ff. de capiviv. Tertiò, qui vovit, dubitat verò, an cum sufficienti deliberatione, vel animo se obligandi voverit, tenetur voto; quia tunc uti præsumptio, ita possessio est pro voto; juxta R. l. quæ habetur in gloss. l. in contrabenda ff. de regulis J. factum in dubio præsumitur, si illud de jure faciendum erat, aut communiter fieri solet, aut ex natura inest. Sicuti in posito casu ex natura & communi humano modo operandi inest, ut homo in gravi negotio, & oneris susceptione, uti est votum, deliberatè procedat. Si porro de possessione & præsumptione utriusque sit dubium, quod vinci, aut rationabiliter deponi non possit, tunc recurendum est ad Regulam juris: In dubiis pars tutior est eligenda. de qua infra §. 4. n. 17. Huic sententiæ tanquam veriori & dictamini rationis undequaque consentaneæ, & in praxi securæ subscribo. Nunc contraria fundamenta discutiemus.

§. IV.

Solvuntur fundamenta sententiæ negantis.

Ad argumenta ex ratione petita & ad l. II. & 16. III. Respondeo, quod possessio strictius accepta sit de rebus, quarum haberi potest dominium, etiam strictè acceptum: possessio communiter accepta sit de rebus, quarum haberi potest dominium, etiam latius acceptum; sicque homo est suo modo dominus & possessor propriæ libertatis & innocentie: sic pariter possessio strictè accepta fundatur in vero & rigoroso jure, quod opponitur debito legali, idque continetur intra objectum iustitiæ: possessio communiter accepta fundatur in jure latius, & communiter, quod opponitur debito morali, & pervagatur materias omnium virtutum. Possessor possessione strictè accepta præsumitur verus dominus dominio stri-

atè sumpto : possessor verò possessione latè sumpta præsumitur verus dominus dominio latè sumpto : nam sicut ideo possessor rigorosè sumptus præsumitur verus dominus dominio rigoroso, quia possessio est effectus & signum domini, sic ideo possessor innocentie & libertatis præsumitur esse latè dominus, h. e. constitutus in potestate se gerendi pro innocente, & liberè operandi: quia possessio actualis innocentie vel libertatis consequetur hanc naturalem facultatem; ideoque est signum ipsius.

17. Ad quartum & sextum fundamentum Fagnani negatur suppositum, quòd pars, pro qua stat possessio, sit minus tuta (si ly tuta sumatur adverbativè pro *non tuta*, ut sumi debet) quòdque in illa sit periculum peccati formalis, seu formaliter operandi contra legem: nam titulus possessionis ritè intellectus & explicatus, fundatus in lumine & æquitate naturali est sufficiens, ut quis prudenter deposito dubio formet certam conscientiam de honestate & rectitudine operationis.
18. Ad quintum distinguo majorem: Tunc stat possessio pro lege, quando homo in instanti usus rationis obligatur servare præcepta Divinæ legis, sibi debitè promulgata, & intimata, concedo; secus, nego. Sed obligatur tunc ad illa servanda, quatenus sunt debitè intimata, & promulgata, concedo; secus nego minorem & consequentiam.
19. Ad 1. impugnationem Fagnani, nego consequentiam. Licet enim jura, quæ de possessione loquuntur, principaliter respiciant materiam justitiæ, & forum externum; quia tamen descendunt ex lege, ratione & æquitate naturali, quæ non tantum militat pro foro externo, sed etiam interno, non tantum pro materia justitiæ, sed etiam aliarum virtutum; idcirco quando nulla subest falsa præsumptio, locum etiam habent in foro interno, & materia aliarum virtutum, in qua tamen nullus sit strepitus fori contentiosi, est tamen quandoque litigium inter oppositas notitias & rationes fluctuantis & dubitantis conscientie, modo explicato in §. præced.
20. Ad secundum dico: Cùm reus in criminalibus pro se allegat præsumptionem innocentie, donec probetur nocens, idem est; ac si pro se alleget possessionem innocentie. Hoc ipsum intelligimus in foro conscientie. Quòd verò Regula de favore possessionis soli foro externo, altera de sequenda parte tutiori solo foro interno sit præfixa, neutriquam tolerari potest. Non illud prius: quia, ut dictum, forum internum conformatur externo, cùm istud non innotitur falsa præsumptioni. Non hoc posterius: quia si ullibi, certè in tribunalibus judicium pars tutior & probabilior est eligenda, ut dicitur infra. Unde hoc pronuntiatum non modo non tutius, aut probabilius, sed ne quidem tutum, vel probabile existimo.
21. Ad tertium, nego adductum discrimen inter judicium forensè & conscientie, quòd in judicio conscientie debeamus dubia interpretari in pejo rem partem. Authoritas S. Th. est extra propositum, & non eget explicatione, sed fideli relatione: nam cit. q. 60. a. 4. cùm quæsiisset in titulo artic. *Utrum dubia sint in meliorem partem*

interpretanda (& quæstio est de dubiis circa proximum) objecerat sibi tertio loco: *homo debet diligere proximum, sicut seipsum: Sed circa seipsum debet dubia interpretari in pejo rem partem, secundum illud Job. 9. Verebar omnia opera mea, &c. ergo. Et subjicit: sed contra est, quod Rom. 14. super illud: Qui non manducat, manducantem non judicet, dicit Glossa: Dubia in meliorem partem sunt interpretanda. Deinde ad objectionem tertio loco positam Respondet: interpretari aliquid in deteriorem vel meliorem partem contingit dupliciter: uno modo per quandam suppositionem; & sic cùm debemus aliquibus malis adhibere remedium, sive nostris, sive alienis, expedit ad hoc, ut securius remedium apponatur, quòd supponatur id, quòd est deterius: quia remedium, quòd est efficax contra majus malum, multo magis est efficax contra minus malum: (& ita viri boni volentes efficax remedium adhibere pro peccatis commissis, timent cum B. Job, ne etiam in bonis artibus à debita rectitudine deflexerint. Sed quid hoc ad rem?) alio modo interpretamur aliquid in bonum vel malum, diffiniendo vel determinando: (& hoc est ad rem) & sic in rerum judicio debet aliquis nisi ad hoc, ut interpretetur nunquamque secundum quòd est. Nec nos aliud dicimus, vel volumus fieri in judicio conscientie.*

Porrò ad lamentationes Fagnani & absurditates res objectas Respondeo, illas omnino vagari extra propositum, & in supposito falli: Reos nos agnoscimus coram DEO, non ad ore, sed iudicis: non agitur inter DEUM & hominem, sed inter legem dubiam & libertatem: neque enim let dubia DEUS est, sed statutum, de quo ipso quæritur, sitne hic & nunc verè lex DEI, aut à Divina lege descendens. Si enim liquidum foret, DEUM hoc velle, præcipere, imperare, frustra nec sine grandi peccato nostram opponeremus libertatem, sed cùm hoc ipsum veretur in dubio, deturque de facto Lex DEI hic & nunc me obligans, DEUS ipse prudenti conscientie judicio hoc relinquit determinandum, & quòd ista prudenter judicaverit, ipse quoque suo Divino calculo ratum ac firmum habet. Unde in hoc Conscientie tribunali DEUS quoque judicium exercet, mediante conscientia nos obligans, turpia vetans, discernens dubia, honesta decernens. Sit v. g. pictor dubitans, an die festo licitè possit pingere? Scit esse legem DEI & Ecclesie, abstinendum ad opere servili; & si sciret pingere esse opus servile, frustra contra DEUM, ejusque legem suam obtenderet libertatem. Sed quia nescit, an pingere sit opus servile, pariter dubitat, an verè DEUS die festivo prohibeat actum pingendi: neque controversia vertitur inter DEUM & pictorem, quasi pictor velit excutere legis Divinæ jugum, aut litem movere de potestate jubendi (quod stultissimum æquè foret, ac impiissimum) sed inter legem ex una parte dubiè representatam, & libertatem ex altera parte de sui possessione certò representatam. In quo litigio conscientie munus est litem terminare, ex quid honestè agendum sit, definire, quòd si rectè & prudenter fecerit, DEUS ipse fecisse censetur.

Ad 1. Itaque Index in hac controversia est conscientia. DEO apud se nihil est obscurum. (ad 2.)

(ad 2.) est tamen nobis saepe obscurum, quid DEUS velit. Lex quoad se & ex parte DEI cognoscentis potest esse certa, quoad nos tamen incerta: nec ideo obligabit, nisi nobis sit sufficienter cognita & promulgata. (ad 3. & 5.) non sumus Titanes, qui DEO de cœli & terræ ac totius creaturæ dominio ac possessione velimus movere quaestionem. Supremum & antiquissimum Dominum quis nisi atheus dubitet? (ad 4.) pariter cum Catholicis & Catholicis quaesierunt, cum DEO nullus. (ad 6.) hominem manutenendum esse contra DEUM in possessione peccati mortalis verè nunquam cecidit in mentem hominum, nisi

forfan adversarii objicentis. Ad quid ergo hæc lamenta? nec reliqua absurda n. 4. objecta sunt majoris momenti. Nam licitum esse operari cum conscientia practicè (quod addendum fuisset Fagnano) dubia nemo ex nostræ sententiæ Authoribus unquam dixit. Effatum illud Pontificium, in dubiis tutiorem partem esse eligendam, ludibrio non exponitur, neque à frequentè praxi excluditur: quò modò autem sit intelligendum in allegatis autoritatibus SS. Canonum, mox art. seq. dicemus. Utrùm quaestiones ex regula possessionis sint rectè, vel, ut adversariis videtur, ridiculè decifæ, patebit ex §. 2. sequenti.

ARTICULUS IV.

Quomodo in dubiis sit tutior pars eligenda?

SUMMARIUM

1. Illa regula, quòd in dubiis sit pars tutior eligenda, non est tantum particularis, vel de consilio.
2. Sed etiam de præcepto in certa acceptione.
3. Respondetur ad c. ad audientiam, & alia de homicidio.
4. Respondetur ad c. illud de Cler. excomm.
5. Exponitur c. juvenis. de sponsalibus.
6. Exponitur c. inquisitioni. de sentent. excomm.
7. Respondetur ad Clement. Exciat.
8. Concordia diversarum Juris regularum.
9. Quid dicendum in dubio legis & censura?
10. Quid in dubio solutionis, depositi, perditii?
11. Quid in dubio obligationis ratione tenuis beneficii?
12. Quid in dubio, an beneficium vacaverit mensè Papali.
13. Quid in dubio etatis requisita pro SS. ordinibus, aut jejunio?
14. Quid in dubio legitimisationis?
15. Quid in dubio temporis pro inchoando, vel finiando jejunio?
16. Quid in dubio peccati commissi, vel confessi?
17. Quid in dubio reservationis, vel jurisdictionis?
18. Quid in dubio baptismi, ordinationis, consecrationis?
19. Quid in dubio impedimenti?

§. I.

Hæc regula aliâ Juris Canonici capitula exponuntur.

Volunt aliqui, hanc regulam juris continere solummodo consilium, non præceptum. Ita Suar. tr. 5. de censur. disp. 40. sect. 6. n. 9. Malderus l. 2. q. 19. a. disp. 87. Moura de incantat. op. l. sect. 1. c. 5. n. 2. Alii hanc regulam limitant ad casus in Jure expressos, quod Naldo & Viguero tribuit Diana t. 4. tra. 3. resolut. 3. Neutra opinio satisfacit. Non prima: quia sic ista regula non magis esset data pro dubiis, quam pro certis: cum etiam in certis, ubi pars utraque est tuta & recta, de consilio sit, facere, quod tutius, melius, perfectius est: atqui jura dant istam regulam pro sedandis & componendis conscientibus dubiis, ad vitandas graves remorsus conscientie: ergo. Non secunda: quia hæc regula in Jure traditur, ceu remedium universale pro componendis [ut dictum] dubiis conscientis: utie R. P. Mezg. Theol. Schol. Tom. II.

nam frequentissimè contingit, conscientias fluctuare; ita pariter opus est regulà quâdam universali, quâ conscientia dubitanti consulari.

Dico igitur cum Joan. à S. Thoma disp. 12. 2. a. 4. n. 12. & CæsarAugust. disp. 209. dub. 5. n. 114. aliisque, hanc regulam debite intellectam esse de præcepto. Intelligenda autem est primo, de parte tutiori, non comparativè per respectum ad partem tutam, sed adversativè per respectum ad alteram partem non tutam. Nam in parte non tuta est periculum peccandi: sed quisque tenetur vitare periculum peccandi: ergo tenetur eligere partem adversativè tutiorem, & relinquere partem non tutam, sed adversativè minus tutam. Quia vero nemo obligatur electi meliora, certiora, perfectiora; ideo non est præcepti, sed consilii sequi partem comparativè tutiorem. Intelligenda est secundo in dubio practico, quia in hoc una pars semper habet annexum periculum peccati formalis, quæ proinde relinqui debet. Tertio in dubio speculativo, priusquam ad illud vincendum, vel deponendum debita diligentia fuit adhibita; vel Quarto: Cum non adest sufficiens ratio dubiam conscientiam prudenter & practicè deponendi; tunc enim sequens partem minus tutam committeret se periculo peccati. Quinto: Cum electio partis tutioris expressè à jure præcipitur, ut in c. ad audientiam de homicidiis &c.

Unde etiam colliges, quid ad jura contra nostram sententiam adducta sit dicendum. Nam ad dictum c. ad audientiam. c. significasti. c. petio. de homicidiis. Respondeo i. cum Herinck propter reverentiam SS. ordinum & ministerii altaris specialiter constitui, ut tunc dubitans, an ex sua percussione sit secuta mors percussit, se gerat tanquam irregularem, non obstante possessione innocentia, quæ dispositio tanquam odiosa ad alios casus non debet extendi, siquidem odia restringi, & favores convenit ampliari, & in parvis benignior interpretatio est facienda. per Reg. 168. ff. de R. I. Afferit autem Summus Pontifex in prædictis capit. illam regulam, In dubiis &c. non tanquam legem necessariam hic & nunc ita statuendi, sed tanquam rationabile motivum illum irregularem declarandi, qui alium percussit, quamquam dubium esset, an ex ejus ictu obiisset.

R

Respon-